

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 1

Матеріали

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Модернізація України: проблеми та технології успішності
(питання економіки, права, соціології, освіти і культури)”
м. Київ, МАУП, 12 листопада 2015 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2015

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 8 від 30.09.15)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
В. І. Литвиненко, канд. юрид. наук., доц.;
В. В. Рябцев, канд. техн. наук; доц.;
Д. Г. Юник, д-р пед. наук, проф.

Матеріали подано в авторській редакції.

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП
“Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 1: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Модернізація України:
проблеми та технології успішності (питання економіки, права, соціології,
освіти і культури)”, 12 листопада 2015 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голо-
ва) [та ін.]. — 2015. — 486 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних
конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модерніза-
ції України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто
цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модер-
нізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

ЗМІСТ

Бідзюра І. П., Каршиєва А. І. <i>Проблеми України як країни, держави і суспільства</i>	10
Варзар І. М. <i>Політологемна аксіоматика розбудовчо-модернізаційного стану сьогоденної України у призмі безпристрасної наукової істини</i>	17
Попов В. Ж. <i>Проблема ідентичності у процесі державотворення на пострадянському просторі</i>	23
Головатий М. Ф. <i>Системна криза соціальної держави у ХХІ столітті та можливі шляхи її подолання: теоретичний концепт проблеми</i>	26
Воронін В. М. <i>Нагородна система України як важливий чинник системної модернізації держави і суспільства</i>	30
Юник Д. Г. <i>Перспективні напрями підвищення якості вищої освіти в Україні</i>	34
Сурмін Ю. П. <i>Реформи в Україні: необхідність корекції політики та дизайну</i>	38
Романенко Є. О. <i>Електронна комерція України</i>	41
Мелков Ю. А. <i>Мера успішності: от етатизма к гуманізму</i>	45
Перегуда Є. В. <i>Земельний чинник децентралізації влади в Україні</i>	48
Баєва О. В., Новальська Н. І. <i>Тенденції розвитку санаторно-курортного бізнесу в Україні</i>	52
Рижиков В. С. <i>Практичне завдання вищої школи в розбудові юридичної освіти для підготовки юристів нової формації</i>	56
Радзівський О. І., Філіпенко Т. В. <i>Механізм державного та регіонального регулювання сфери туризму в Україні</i>	58
Піляєв І. С. <i>Досвід союзницької взаємодії українських і російських протибільшовицьких сил в контексті сучасної декомунізації України</i>	62
Романова Л. В. <i>Маркетинг сільських територій: теорія і напрями становлення</i>	66
Артюшенко О. М. <i>Трансформація громадянського суспільства</i>	69

І. П. БІДЗЮРА

д-р політ. н., проф., УАІСНС МАУП

А. І. КАРШИЄВА

аспірантка, МАУП

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ЯК КРАЇНИ, ДЕРЖАВИ І СУСПІЛЬСТВА

Україна переживає, як відомо, період глибоких соціальних змін, системних трансформацій, які не можуть не супроводжуватися, особливо в контексті місцевих передвиборчих перегонів, популістськими обіцянками та нездійсненими очікуваннями, розчаруваннями, а то й соціальною апатією, зростанням подекуди соціальної напруги тощо. Зрозуміло, що для досягнення сутності змін, що відбуваються у сучасному глобалізованому світі, окремих країнах чи їх союзах необхідні адекватні парадигми дослідження, технології та моделі, які б дозволили подолати фрагментарність, компліментарність наукових, у тому числі політологічних, розвідок, вийти на концептуально обґрунтовані соціальні проекти, а головне у системному вимірі досягнути всю складність, неоднозначність, суперечливість буття людини в Україні.

За роки незалежної України відбулося чимало подій, які не пояснюються задовільним чином жодною з відомих нам теоретичних моделей. Залишаються без відповіді багато питань щодо сутності військово-політичної кризи, темпів, спрямованості, перспектив розвитку українського суспільства. Проблемна ситуація полягає у наявності соціального запиту на створення цілісної концепції (моделі) трансформації українського суспільства, яка передбачала б, у тому числі, розробку відповіді на питання про сутність, шляхи та перспективи формування в Україні громадянського суспільства і правової держави, взаємовідносин Центру і регіонів. Світова соціально-політична думка пропонує алгоритми, теоретико-методологічні підходи, сутність яких в обґрунтуванні взаємовідносин держави і громадянського суспільства як рівноправних партнерів (західні демократії), пріоритету держави (Г. Гегель) чи суспільства (К. Маркс). Яку наукову парадигму можна розглядати як базову, основоположну, яка б дозволила врахувати вітчизняні реалії і разом з тим наблизилася до стандартів цивілізованого життя, інтегруватися до західноєвропейського простору? Ці питання ще потребують свої відповіді, однак, поза сумнівом, їх теоретична та практична значущість набуває особливої ваги в умовах сьогодення, зокрема формування парламентської коаліції, уряду, відносин т. зв. “владного трикутника” — Президент України — Голова

Верховної Ради України — Прем'єр-міністр України, стратегічної лінії політичної поведінки основних суб'єктів вітчизняного політичного поля.

Зазначений теоретико-методологічний аспект проблеми актуалізується також і особливостями сучасного глобалізованого світу, станом соціального життя, яке відомим британським соціологом Зігмундом Бауманом визначається як “індивідуалізоване суспільство”. Сутнісні характеристики такого суспільства обумовлюють процеси, що пов'язуються: а) з втратою людиною контролю над більшістю значущих соціальних процесів; б) прогресуючою незахищеністю перед неконтрольованими силами, тенденціями і соціальними змінами; в) невпевненістю і невизначеністю, відмовою від перспективних цілей заради досягнення швидкого результату, що неминуче призводить до дезінтеграції, насамперед індивідуального життя. Звідси, за З. Бауманом, основною проблемою суспільства XXI століття постає фрагментація людського існування на фоні посилення невизначеності людського буття, стрімкого ускладнення економічного життя, неможливості контролювати власну долю, що призводить до відмови від довготермінових цілей розвитку, перегляду ціннісних, морально-етичних орієнтацій, породжує соціальну нестабільність. Людина перестає відчувати себе господарем і творцем умов свого існування. В цьому полягає одна з причин її політичної апатії, дезорієнтованості, обмеженості та беспорядності, антигуманізму суспільства в цілому. Звідси висновок автора: життєві стратегії окремих людей мають складати опозицію (у сенсі розуміння нетотожності інтересів) політиці урядів і держав (на національному рівні), формувати всесвітню опозицію глобальним неконтрольованим силам (на міжнародному рівні) [див. 1]. Тільки визначившись з повноваженнями гілок влади, системою стримувань і противаг, забезпечивши їх безконфліктне функціонування, діалог та співпрацю уявляється доцільним приступати до реформи місцевого самоврядування на засадах децентралізації. Інакше, недовизначеність “проблем Центру” як пріоритетних і відправних у діяльності держави постійно нагадуватиме про себе, призводитиме до їх накладання на регіональну специфіку, формуватиме нові неузгодженості, клубки суперечностей тощо.

Показово, що практично до такого ж висновку, що й З. Бауман, прийшов ще один відомий наш сучасник, німецький філософ і соціолог Ульріх Бек, який, аналізуючи сучасний світ засобами іншого понятійно-категоріального виміру — “виклики”, “ризик”, “небезпеки” та “загрози”, “страхи” і “жахи”, охарактеризував сучасне суспільство як “суспільство ризику”, яке потребує солідарних, узгоджених дій його членів заради протидії, подолання чи хоча б нейтралізації ризиків та небезпеки, пов'язаних з його функціонуванням [див. 2].

Зазначений контекст аналізу може свідчити, що проблеми формування громадянського суспільства і правової держави не тільки залишаються актуальними у житті окремо взятих країн, тим більше пострадянських, а й набувають міжнародного, глобального, а то й планетарного виміру. Звісно, Україна як молода суверенна країна не є тут виключенням: відповіді мають

стосуватися як проблем національного розвитку, так і пріоритетів зовнішньополітичної діяльності.

Руйнація тоталітарних режимів у східноєвропейських країнах та СРСР, диктаторських — у Латинській Америці, Близькому Сході та Північній Африці поставили у порядок денний 70-ої ювілейної сесії Генеральної асамблеї ООН питання про механізми, форми і шляхи відродження (там, де воно існувало раніше) або створення (там, де мали місце лише його паростки) громадянського суспільства як гарантії демократії, прав і свобод людини і громадянина. Варто також зазначити, що праці західних авторів, зокрема обґрунтована Е. Арато, Г. Арентс, Дж. Коеном, Р. Дарендорфом та ін. концепція громадянського суспільства використовуються для осягнення сутності, можливих дисфункцій та соціальних несправедливостей ринково-ліберальної моделі суспільства західного типу [див. 3; 4; 5]. Складність теоретичного осягнення проблематики та практичних напрямків формування в Україні громадянського суспільства та правової держави обумовлюється низкою чинників, як об'єктивних, обумовлених, зокрема перехідним станом українського суспільства, військовим конфліктом і анексією територій. Так і суб'єктивних, пов'язаних, насамперед, із ступенем розробки теоретико-методологічних підвалин нової парадигми дослідження сучасного суспільства. Пострадянська дійсність поставила перед науковцями, зокрема політологами, проблему адекватності відповідей на виклики часу, загрози і небезпеки сучасної доби, ідентифікації процесів, які пов'язуються зі становленням та утвердженням України як країни, держави і суспільства, тобто як самостійного суб'єкта у глобалізованому світі.

Попри ту парадоксальну обставину, що проблеми громадянського суспільства тривалий час не знаходили належного висвітлення ні на Заході (вважалося, що громадянські традиції набули усталеного характеру і “розчинилися” у суспільстві, ототожнилися з ним, оскільки функції громадянського суспільства були перебрані утвердженою у ХХ столітті “державою всезагальної благодаті”), тоді як радянське суспільствознавство взагалі не оперувало категорією “громадянське суспільства”, оскільки, як декларувалося, не було об'єкту дослідження: інститути громадянського суспільства, які існували до жовтня 1917 року, були зруйновані, а нові, які виникли, були адаптовані до потреб тоталітарної держави. І лише процеси глобальної демократизації у світі другої половини 70–80-х років ХХ ст. відродили інтерес до проблем громадянського суспільства: на Заході актуальним стає питання демократизації суспільних відносин знизу — засобами самоорганізації громадян, а на Сході і в Латинській Америці — демократизації та модернізації суспільства, переходу від авторитарно-бюрократичних політичних режимів до правової держави. Ця проблема стає надвизчайно актуальною як для політологічної теорії, так і політичної практики, привертає увагу багатьох науковців — вітчизняних і зарубіжних. Останніми були поставлені, зокрема, такі питання, як подолання одномірності масового суспільства, заміни представницької демократії (процедурної) безпосередньою, або демократі-

єю участі, відкритого суспільства, універсалізації досвіду громадянського суспільства, його надбань як всесвітньої цінності і засобу розв'язання проблем, демократизації життя світової спільності тощо.

Викристалізуються і пріоритети вітчизняних наукових досліджень у зазначеній царині, які пов'язуються, передусім, з розробкою проблем і особливостей демократизації, підвалин та засад формування громадянського суспільства, шляхів становлення правової держави, їх концептуального обґрунтування тощо. Варто наголосити — попри очевидні науково-теоретичні і практично-політичні досягнення — найболючішим є структурно-функціональний аспект обґрунтування процесу становлення громадянського суспільства і правової держави, недооцінка значення самоорганізаційних засад в діяльності різноманітних незалежних, недержавних, добровільних організацій і волонтерських рухів, громадян країни, в яких акумулюється потенціал розвитку, суспільних трансформацій, втілюється дух і сутність громадянського суспільства. А саме ці складові нашої повсякденної життєдіяльності обумовлюють, як відомо, подальшу долю демократії, формування політично відповідальної, відповідальної перед народом влади, її діалогу з народом. Діалог як форма взаємодії основних соціальних акторів сьогодення має сформувати нову соціальну реальність в її національних кольорах, в основі якої — відкритість і прозорість, консолідація і порозуміння, бажання працювати на конструктивну взаємодію та консенсус заради задоволення потреб людини, її блага. Можливо, це одне з найскладніших завдань, свого роду надзавдання, але варто пам'ятати, що саме тісна, партнерська співпраця, діалог та порозуміння здатні породити т. зв. “кумулятивний ефект” — коли формується нова соціальна якість, яка завжди є більшою, ніж проста арифметична сума здобутків кожного із зазначених суб'єктів.

У цьому відношенні особливі завдання покладаються на Верховну Раду України як орган народного представництва, вищий законодавчий орган країни, трансформуючий своєю діяльністю енергію волевиявлення в правові засади конструювання нової соціальної реальності, ім'я якій — Україна. Чергові парламентські вибори 2014 р. за змішаною системою започаткували нові механізми та технології розвитку нашої державності, самоврядування та самоорганізації населення, політичної відповідальності партій як засобів зв'язку суспільства і держави. Принаймні, місцеві вибори 2015 р. мають стати засобом консолідації політичних сил, а відтак і гілок влади, громадян країни, суспільства в цілому, сприяти досягненню компромісів і розумних поступок, в основі яких — національні інтереси. Верховна Рада України як вищий представницький орган має формуватися, як це визначено Конституцією, на засадах народного волевиявлення в його спрямованості на важливість врахування кожного голосу, кожної громадянської позиції в усьому можливому різнобарв'ї її політичного спектру, а то й його відтінку. Звичайно, ідеалу досягти тут неможливо, однак можливі втрати представництва мають бути мінімальними, а головне не створювати загрози адекватності представництва, ідентичності вибору кожного виборця. Цю межу — межу

адекватності представництва — не можна переходити, інакше можна породити “зручний” тій чи іншій політичній силі парламент, а з ним — і Уряд.

Конституційна реформа-2015, формування Верховної Ради України виключно за пропорційною виборчою системою має стати суттєвим кроком на шляху просування країни до громадянського суспільства і правової держави, адже дозволяє подолати такі ганебні атрибути попереднього режиму як авторитаризм, келійність і безвідповідальність, унормувати механізми політичної відповідальності, у тому числі підпорядкувати виконавчу владу законодавчій, а політичні партії перетворити в дієвий засіб зв'язку суспільства і держави, делегування партіями своїх кращих представників до органів державної влади і місцевого самоврядування.

Аналізуючи передвиборні програми партій і виборчих блоків, що подолали п'ятивідсотковий бар'єр на виборах до Верховної Ради України VIII скликання, а саме “Народний фронт”, “Партія “Блок Петра Порошенка”, “Об'єднання “Самопоміч”, “Опозиційний блок”, “Радикальна Партія Олега Ляшка”, Всеукраїнське об'єднання “Батьківщина” важливо виходити з таких критеріїв як засобів їхньої оцінки: а) міри їх підпорядкованості національним, державницьким інтересам як визначальним чинникам процесу соціальних змін; б) їхніх орієнтацій на подолання/пом'якшення проблем перехідного періоду, становлення України як незалежної, суверенної, соціальної країни; в) забезпечення функціонування українського суспільства як цілісної соціальної системи в єдності її базових функцій — ціледосягальної, адаптивної, інтегративної, відтворення структури та зняття напруги; г) відновлення цілісності та подолання наслідків військової кризи. Такий теоретико-методологічний підхід має за мету спрогнозувати стратегію і тактику боротьби представлених у Верховній Раді України восьмого скликання політичних партій і блоків щодо розв'язання доленосних проблем розвитку країни, держави і суспільства, визначити їхні позиції та можливі пріоритети законодавчої діяльності. Не менш важливе завдання полягає також у спробі визначення міри ідеологічного забезпечення процесу модернізаційних змін в українському суспільстві, запровадження механізмів публічної політичної відповідальності.

Своєрідним критерієм оцінки, аналізу передвиборних програм партій і блоків є міра підпорядкованості передвиборних програм виборчих блоків і партій формуванню засад громадянського суспільства, досягненню національної злагоди, політичної та соціальної стабільності, засадуванню соціально орієнтованої ринкової економіки, розвитку української нації та національних меншин, зміцнення генофонду українського народу, його фізичного та морального здоров'я, інтелектуального потенціалу, розвитку етнічної культури, мовної та релігійної самобутності всіх національних меншин, що складають народ України, встановленню рівноправних і взаємовигідних відносин з усіма країнами, інтеграція в європейську та світову співдружність.

Значущим засобом ідентифікації, критеріального виміру й оцінки діяльності політичних суб'єктів, що представлені у Верховній Раді України вось-

мого скликання, постають національні інтереси, які дозволяють, зокрема, вийти на розробку новітніх політичних технологій, у тому числі формування спільної платформи дій партій і блоків, їхніх фракцій у Верховній Раді України, укладання угод, досягнення компромісів тощо. Зазначений підхід дозволяє кожній політичній силі знайти своє природне місце, свою “екологічну нішу”, уникаючи при цьому прогалів, пустот політичного чи ідеологічного вакууму.

Верховна Рада України має набути ознак довгоочікуваної конструктивної спрямованості, уникнути можливих ризиків і пасток, штучних збурень, емоційних екзальтацій тощо. Своєрідним критеріальним виміром ефективності роботи парламенту може бути відоме твердження, згідно з яким державний діяч дбає про майбутнє країни, тоді як політик опікується питаннями власної долі в загальнодержавному перебігу подій, до яких, поза сумнівом, можна віднести і можливі позачергові парламентські вибори. Звідси вбачається і завдання Верховної Ради України — перевести дещо девальвований останнім часом її авторитет в усталеність і професіоналізм дії парламентарів, законодавчого органу в цілому, подолати кризові явища, знайти адекватні відповіді на виклики сьогодення — прийняти, насамперед, закони економічних і соціальних реформ спрямування, ті, що формують передумови для інноваційного розвитку економіки, завершити законодавче оформлення пакету законопроектів, пов’язаних зі вступом до СОТ, вийти на системне забезпечення законодавчого контуру країни тощо. Політичні та економічні обіцянки нової влади, дані народу України під час нещодавніх президентських і парламентських виборів, важливо перевести на мову закону. Інакше вони можуть перетворилися на відповідні популістські гасла. Це, так би мовити, з одного боку. А з іншого — не можна зловживати неринковими, відверто адміністративними, т. зв. “ручними” методами управління економікою. Має бути закладена надійна, системна в своїй сутності нормативно-правова основа функціонування економічного блоку національної ринкової економіки. До пріоритетних завдань розвитку українського суспільства має бути віднесена проблема зміцнення правопорядку в усіх сферах суспільного життя, судова реформа, які сприятимуть підвищенню ефективності функціонування сервісного державного апарату, а значить і становленню правової держави.

Необхідно підняти на належний конституційний рівень роль і значення Верховної Ради України, підвищити ефективність функцій, які вона виконує в системі державної влади, до яких Конституція України відносить її законодавчу, представницьку, установчу функції, а також її повноваження в бюджетному процесі, здійсненні парламентського контролю тощо. Поки що, на жаль, Верховна Рада України змушена позиціонуватися між Сциллою популізму та лобіювання корпоративних інтересів і Харібдою викликів і загроз, кількість яких постійно зростає. Аналіз становлення парламентаризму в Україні свідчить, що посиленню конфронтації у міжфракційних і міжкоаліційних відносинах сприяє започаткована попереднім режимом хвороблива традиція, згідно з якою народні депутати України часто керують-

ся не загальнонаціональними інтересами, а власними чи корпоративними. Результативність законодавчого процесу суттєво корелюється колізіями інтересів фракцій і груп.

Верховна Рада України своєю законодавчою діяльністю, гілки влади в цілому мають сприяти тому, щоб “зернини” громадянського суспільства, народжені енергією і соціальною творчістю громадян країни, не тільки проросли на вітчизняному ґрунті, а й дали щедрий урожай — як на рівні органів державної влади і місцевого самоврядування, так і свідомості людини, соціально-правових засад функціонування українського соціуму. Однак маємо пам’ятати, що процес формування громадянського суспільства і реформування країни достатньо складний, суперечливий, неоднозначний, пов’язується, насамперед, з формуванням необхідних внутрішніх умов — економічних, соціально-політичних і духовних, утвердження діалогу і толерантності як норми поведінки, нового типу мислення в його цивілізаційному вимірі. А це означає, що, заклавши підмурки суверенного розвитку, гілки влади мають також належно позиціонуватися, конструювати соціальний простір відповідно до викликів, ризиків і небезпек, що постали перед сучасним світом [див. 6, 559–636].

Література

1. Бауман Зигмунт. Индивидуализированное общество. — М., 2002.
2. Бек Ульрих. Общество риска. На пути ко второму модерну. — М., 2000.
3. Коэн Дж., Арато Э. Гражданское общество и политическая теория. — М., 2003.
4. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерки политики свободы. — М., 2002.
5. Арндт Г. Становище і людини. — Л., 1999.
6. Крисаченко В. С., Степико М. Т., Власюк О. та ін. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи. — К., 2004.